

Szwarc, Andrzej

"Złota legenda chłopów polskich",
Franciszek Ziejka, Warszawa 1984 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 76/3, 623

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Franciszek Ziejka, *Złota legenda chłopów polskich*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1984, s. 423, ilustr.

Książka krakowskiego historyka literatury jest zbiorem szkiców ukazujących w myśl założeń autora powstawanie i funkcjonowanie w świadomości zbiorowej legend dotyczących chłopskich bohaterów indywidualnych i zbiorowych. F. Ziejka przedstawia wątki karpaccich śpiących rycerzy, chłopskich obrońców ojczyzny przed najazdem szwedzkim, Aleksandra Kostki-Napierskiego, Bartosza Głowackiego i raclawickich kosynierów, żołnierzy-tułaczy z Legionów Dąbrowskiego, Jakuba Szelę i uczestników rabacji, chłopów biorących udział w powstaniu chochołowskim, wreszcie różne wersje stosunku włościan do powstania styczniowego. Jak widać autor bierze na warsztat zarówno legendy pozytywne jak i negatywne, tzw. „czarne”. Uwzględnia przede wszystkim materiał ściśle literacki, odwołując się w poszczególnych przypadkach do publicystyki, pamiętników i ikonografii.

We wstępie autor zapowiada wykorzystanie zarówno dorobku dawniejszych jak i współczesnych badaczy świadomości zbiorowej, trudno jednak dopatrzeć się w książce spełnienia tej obietnicy. Powoływane na początku nazwiska m.in. E. Curtisa, E. Panofsky'ego czy J. Le Goffa zdają się zatem pełnić głównie funkcje zdobnicze. W pracy przeważają ujęte chronologiczne obszernie relacje o materiale źródłowym, który udało się zebrać autorowi. Słusznie sięga on nawet do trzeciorzędnej literatury, choć chyba zbyt dokładnie ją streszcza, przy czym nieraz gubi się stosunkowo szczupły komentarz własny. Szczególnie odczuwa się braki w zarysowaniu kontekstu historycznego przytaczanych opinii o chłopach-bojownikach czy powstańcach. Warto było szerzej przedstawić zaangażowania polityczne autorów poszczególnych wypowiedzi oraz uwikłanie ich w stereotypy propagandowe, z reguły niewysokiego lotu. Dotyczy to zwłaszcza tekstów dwudziestowiecznych; w wielu spośród nich mamy przecież do czynienia z próbami sztucznej kreacji legend, które nie weszły do potocznego obiegu. Brak stosownych badań socjologicznych utrudnia oczywiście ocenę stopnia popularności poszczególnych wątków.

Inną usterką jest niepełne ukazanie stanu badań historycznych, szczególnie nowszych, na temat owych wyobrażeń i stereotypów oraz ich rzeczywistych wzorców. Podobne ujęcie zdarza się niestety w analogicznych pracach. I tak F. Ziejka nie informuje czytelnika w sposób bardziej szczegółowy o ustaleniach Adama Kerstena czy wypowiedziach Janusza Tazbira na temat Aleksandra Kostki-Napierskiego; daremnie też szuka się w książce informacji o pracach W. Zajcwa czy E. Kozłowskiego, zmierzających do ustalenia faktycznego składu społecznego uczestników powstania styczniowego.

A. S.

„Analecta Cracoviensia” t. XV, Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1983 [dr. 1984], s. 411.

Kolejny tom „Analectów” za rok 1983, który ukazał się wiosną następnego roku zawiera kilka interesujących rozpraw historycznych. Warto go tu polecić przede wszystkim dla publikacji Marii Kowalczyk „Cuda jasnogórskie spisane w r. 1435”. Chodzi tu o odkryty przez autorkę rejestr miraculów jasnogórskich. Od-